

370482

Prof. S. Kõrrele ja mees, I. Grünthal'ile
hinnakirjale.

28. sept. 1940.

V. Kõrrele

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
DIGUSTEADUSKOND
28. sept. 1940
№ 218
TARTU

Aresthan 2. ja 3. korrusel.
10. X. 40

grünthal

Täis on riigikohal ehitatud.
Arvan, et see värske arvustamine
septembris.
29. IX. 1940.

~~S. Kõrrele~~

H a g a p a l v e .

Arsel eensuso

A. A.

2549.

Tõrrele mees 20. X. 40. juur.

S i s u k o r d.

- § 1. Tsiviilprotsessist üldse.
- § 2. Hagipalve kui protsessiloov akt.
- § 3. Hagipalve sisu:
 - a/ olulised osad,
 - b/ õigusttekitavate asiolude kirjeldus,
 - c/ palvepunkt,
 - d/ hagihind,
 - e/ protsessijate legitimatsioonist,
 - f/ kohtu nimetus.
- § 4. Hagipalve täiendused ja parandused.
- § 5. Hagipalve esitamise tagajärjed:
 - a/ protsessuaalõiguslikud
 - b/ materjaalõiguslikud.

§ 1. Tsiviilprotsessist üldse.

Tsiviilprotsessi all üldisemas mõttes mõistame eraõiguse alal tekkinud vaieluste kohtuliku lahenduse käiku. Kaasaja tsiviilprotsess on rajatud võistluspõhimõttele, mille peamiseks alussambaks on kohtu aktiviteedi puudumine protsessi algamiseks ja tõenduste hankimiseks. Koh-pooled, s.o. hageja ja kostja on võistlejad, kelle oskusest ning aktiviteedist suurel määral oleneb protsessi resultaat. Uuema aja seadusandlus tsiviilprotsessi alal on hakanud võistluspõhimõtet tahaplaanile suruma ja asendama seda uurimispõhimõttega. Üksmeelselt rõhutatakse uusimas juriidilises kirjanduses, et tsiviilprotsess ei peaks olema mäng šanssidega ja riisikoga, võtete ja vastuvõtetega, mida peavad kohtupooled eraõiguse valdkonnas ja mille võidab kavalam, õnnelikum, tugevam, vaid peaks olema võitlus õiguse pärast, peetuna riigi foorumi ees. 1)

1) Vt. L. Leesment "Tsiviilprotsessi silmapiirilt", toodud "Õiguses" nr.2 - 1936.a.

Kaasaja võistluspõhimõttele rajatud tsiviilprotsessi põhialuseid kajastab keskaegne lause: "Kus pole kaebajat, seal pole ka kohtunikku", see tähendab, et kohtuaparatuuri käivitamiseks on tarvis hageja sellekohast avaldust - hagipalvet.

§ 2. Hagipalve kui protsessiloov akt.

Isikutel, kelle vahel on tekkinud vaidlus tsiviilõiguse valdkonda kuuluvate õigussuhete üle, on õigus oma vaielust anda tsiviilkohtule lahendada. Selle õiguse kasutamine või kasutamata jätmine oleneb ainult asjaosalistest, ilma et kolmandatel isikutel või riigivõimul oleks õigust sellesse asjasse ennast segada ja seda teiste isikute vahel olevat tsiviilõiguslikku tüli kohtu lahendada anda. Oleneb hageja soovast, kas ta hakkab kohtukorras taotlema oma rikutud õiguste jaluleseadmist või mitte. Põhimõte on, et õiguserikkumine iseenesest on hagi esitamise põhjuseks, kuid mitte mingil juhul selle esitamise sunduseks. Tsiviilprotsess annab juriidilise võimaluse

nõuda õiguserikkumise puhul kohtulikku kaitset ainult siis, kui isik, kelle õigusi on rikutud, kohtulikku kaitset palub. Tsiviilprotsessis on põhimõtte: ne eat judex ultra petita partium. Kui isik, kelle õigusi on rikutud, oma õiguste jaluleseadmiseks samme ei astu, eeldatakse, et ta on selle õiguserikkumisega nõus ning nõusolu kõrvaldab seaduse vastasuse (volenti non fit injuria).

Mis on siis see vahend, mille kaudu isik, kelle õigusi on rikutud, näitab, et tema oma õiguste rikkumisega ei ole rahul ja et ta tahab nende jaluleseadmiseks kohtulikku kaitset? Selleks on kohtule vastavas korras tehtud avaldus, mis ainsana võib olla aluseks kohtuliku menetluse algamiseks. Nagu kõigest eeltoodus nähtub, on kohtule esitatud hagipalve ainus akt, millel on protsessiloov jõud. Nii ütleb TKS § 256: "Kohus ei alga menetlust muidu kui hagipalvel, mis on kirjutatud seaduses ettenähtud vormis." ¹⁾

1) Siinkohal peab märkima, et jaoskonnakohtunikule alluvais asjus võib hagipalvet ka suuliselt esitada, mida aga palve vastuvõtja, kas kohtunik või sekretär, peab vastuvõtmisel protokollile kandma. Peab aga tähendama, et see moodus enam kuigi palju tegelikult rakendamist ei leia.

Sama põhimõtet rõhutab ka TKS § 4, mis on järgmine:

"Kohtuasutised ei või asuda tsiviillasjade toimetamisele teisiti kui sellekohase hagipalve peale isikutelt, kellesse need asjad puutuvad, ega lahenda neid teisiti, kui pärast vastaspoole seletuste ärakuulamist või pärast seletuste esitamiseks antud tähtaja möödumist." Neid kahte eeltoodud paragrahvi kokku võttes saame põhimõtte, et kohus asub asja ajama mitte muidu kui hagipalve järgi, mis on esitatud isikult, kellesse see asi puutub.

Selleks, et hagipalve esitamist võiks tunnustada protsessi algamise momendiks - protsessiloovaks aktiks, on vajalik, et palve oleks esitatud mitte ainult kohtusse, kes on kompetentne seda liiki asja arutama ja otsustama, vaid on nõuetav ka, et esitatud palve vastaks seaduse nõuetele tema vormilisest küljest, s.t. ta peab esitatud olema sel kujul, et kohtul selle alusel oleks võimalik asuda asja sisulisele arutusele ja otsustamisele.

§ 3. Hagipalve sisu.

a/ olulised osad.

Hagipalve üldisemas mõttes on see seaduses ettenähtud vormis koostatud dokument, mis esitatakse kohtule selleks õigustatud isiku poolt teatud tsiviilõiguse valdkonda kuuluva tüliküsimumise kohtu lahendamise andmise üle.

Hagipalvega taotletakse teatud tüliküsimumise kohtulikku lahendust. TKS § 257 alusel peab hagipalve sisaldama teavald fakte - olulisi osi, kuid et hagipalve juures mingisugusest sunduslikust mustrist kinni tuleks pidada, seda nõuet seadus ei sisalda.

TKS § 257 järgi peab hagipalve sisaldama:

1. Kohtu nimetuse, kellele palve antakse.
2. Kohtupoolte, s.o. hageja ja kostja ees- ja perekonnanimi ning elukoha. Juhul, kui palve esitatakse voliniku kaudu, siis volitaja kui ka voliniku nimed ja elukohad.

3. Hagihinna, väljaarvatud hagide puhul, kus ei ole hagi rahas hinnatav ja juhud, mil seaduse järgi hagi hindamist ei nõuta.

4. Asiolude kirjelduse, millest hagi tuletub.

5. Tõenduste ja seaduste tähendamise, millistele hagi põhjeneb.

6. Hagi taotlused, mille kohta hageja palub kohtuotsust, s.o. palvepunkti.

Mis puutub hagipalve vormisse üldiselt, siis on nõue, et see oleks kirjutatud eesti keeles ning alla kirjutatud hageja enese või tema voliniku poolt; kui aga isik ise ei saa alla kirjutada, siis võib seda teha tema eest tema palvel teine isik, - ühtlasi ära märkides põhjused, miks hageja ise ei saa alla kirjutada. Allkirja tõestamist ei nõuta, väljaarvatud seaduses eriti ettenähtud juhtudel, näit. abielulahutuse asjades jne. TKS § 256 all ettenähtud nõue, et hagipalve tuleb kirjutada TKS lisas ettekirjutatud vormi järgi, on üsna kategooriline ja ringkonnakohus ei tohi vastu võtta palvet, mis seatud vormi raamidesse ei mahu. Hagipalve vorminõuete täitmise nõue on kohaldatav nii eraisikute kui ka riigi- ja omavalitsuse asutiste suhtes. Ka riigiasutised, kui nad kohtu poole pööravad,

peavad tarvitama palve vormi, kuna nad alluvad kohtuga suhtlemisel üldreeglitele seaduses ettenähtud eranditega (TKS §§ 1285, 1284 jt.). Vene senati seletuse kohaselt selles asjas tuleb kohtuga suhtlemisel tarvitada palve vormi ja kõik teises vormis (teadaande jne.) tehtud avaldused tulevad läbivaatamata jätta.¹⁾

Kuidas toimib kohus ühel või teisel juhul, kui hagi palves esineb puudusi, ja millised on nende puuduste juriidilised tagajärjed, selle alusel tehakse vahet absoluutsete ja relatiivsete hagi palve puuduste vahel. Esimesel juhul ei ole üldse hagi olemas, vaid see on algusest peale tühine ja saadetakse esitajale tagasi. TKS § 266 loetleb puudusi, mil hagi tuleb tagastada. Need on järgmised: 1) kui ei ole tähendatud, kelle poolt ja kelle vastu on hagi esitatud, s.o. ei ole märgitud ei hagejate ega kostjate, 2) kui hagi palvet pole esitanud hageja ise ega ole esitanud volitust hagi esitamiseks kõrvaliste isikute poolt, 3) kui hagi palves pole märgitud, mida hageja palub, ja 4) kui pole märgitud hagi hindu, väljaar-

1) Успенко "Тражданский процесс" стр. 478.

vatud juhtum, kui hagi ei ole hinnatav.

Relatiivseteks nimetatakse puuduseid, mille juriidiliseks efektiks on asiolu, et hagipalve jääb esialgul käiguta ning kohus annab hagejale seitsme-päevase tähtaja nimetatud puuduste kõrvaldamiseks, ja kui hageja puudused on kõrvaldanud, läheb menetlus edasi harilikus korras. Puuduste mitte kõrvaldamise korral aga tagastatakse hagipalve, samuti nagu absoluutsete puudustega palve.

Relatiivsed puudused, mille loetelu on TKS § 269-s, on järgmised:

1) Kui kostja elukoht on tähendamata või ebaselgelt tähendatud. Kui kostja elukohta on võimata tähendada, siis tuleb seda hagipalves mainida ja sellel juhul ei loeta seda puuduseks.

2) Kui on täitmata jäetud tempelmaksustamise juhised, väljaarvatud juhtumid, kui on palutud vaesuseõigust või aetakse asja seadusega antud vaesuseõiguse alusel, näit. vallaslapse alimendi hagi, tööõnnetuse juures saadud vigastuse alusel pensioni nõudmise hagi jne. puhul.

3) Kui hagipalve juures ei ole sealnimetatud lisasid.

4) Kui pole vastaval arvul ära kirju vastaspoole jaoks.

5) Kui puudub lõiv ja raha vastaspoole kohtusse kutsumiseks,¹⁾ väljaarvatud juhud, kus hagejal on seaduse järgi vaesuseõigus.

6) Kui hagejal on enda elukoht tähendamata.

Eeltoodud hagipalves esineda võivate absoluutsete ja relatiivsete puuduste juures peatume pikemalt hiljem, hagi oluliste osade üksikasjalisemal analüüsimisel.

b/ Õigusttekitavate asiolude kirjeldus.

Hagipalve oluliste osade hulka kuulub TKS § 257 p.4 põhjal ka asiolude kirjeldus, millest hageja õigused tulenevad. Kohustus kirjeldada asiolusid, millest hageja oma õigusi arvab tulenevat, lasub muidugi hagejal. Seadus selle kohta lähemaid juhtnööre ei anna, millises ulatuses ja vormis hageja peab õigusttekitavaid asiolusid kirjeldama, mis on hagi aluseks. Hagi aluse all mõistame kõiki neid andmeid, millest hageja tuletab oma hagi taotlused. Millised jurii-

1) TKS § 269 p.5 näeb küll ette, et hagipalvele peab juurde lisatud olema raha vastaspoole kohtusse kutsumise jaoks, kuid tegelikult kohtupraktises sellest kinni ei peeta.

dilised tagajärjed on sellel, kui hageja hagipalves ei kirjelda neid õigussuhteid, millest ta oma hagemiseõiguse tuletab, s.o. ei esita hagi alust? Sellel võib väga mitmesuguseid juriidilisi tagajärgi olla, mis omakorda on tingitud mitmesugustest asioludest. Näit. hageja esitab kohtule hagipalve rahalise nõudmise üle, deklareerib hagi hinna ja palub seda koos protsentidega kostjalt välja mõista, ilma et ta juurde lisaks, mis alusel ta raha nõuab. Kohtus hageja lisab oma palvele juurde, et kostja on temale hagipalves nimetatud summa võlgu. Kostja võtab nõudmise õigeks ja kohtul tuleb nõue rahuldada. Kuid võib ka nii juhtuda, et hagi alus on hoopis keerulisem ja kostja hagi õigeks ei võta, vaid juhib kohtu tähelepanu TKS § 579 ja väidab, et hageja on rikkunud vorminõudeid, mis ettenähtud hagipalve juures. Tekib küsimus, mida teha, kuna kohus ei saa rakendada TKS § 266 ega 269, sest neis pole märgitud, et hagipalvet võiks jätta käiguta või tagastada, kui seal pole kirjeldatud asiolusid, millest hageja oma õigusi tuletab. Lahenduseks on kaks võimalust. Esimene võimalus oleks, et

hageja palub temale tähtaeg anda kirjaliku seletusega esinemiseks; kui kostja sellele vastu ei vaidle, läheb asi harilikus korras edasi. Vaidleb aga kostja hageja palvele vastu ja palub asja läbivaatamata jätta, siis tuleb kohtul selle taanduse alusel jätta asi läbivaatamata. Isxatšenko arvates on see seisukoht õige, kuna kostja on hagi aluse nimetamata jätmise puhul seatud segaste nõudmistete ette ja ta ei tea, millega ennast kaitsta. Asiolu, et hagi palves pole näidatud ega kirjeldatud seadusi ja tõendusi, millele hageja toetub, ei oma mingisugust juriidilist efekti, kuna TKS § 368 ja 331 kohaselt võib hageja esitada tõendeid ka protsessi kestel. Samuti ei ole ka tarvilik seaduste näitamine, kuna kehtib põhimõte, et kohus tunneb ise seadust (iura novit curia).

Hagi alusest. Hagi aluseks (causa actionis) tsiviilõigusteaduse mõttes ei ole mitte ainult need asiolud (olmad), millistest hageja tuletab (võibolla ka ekslikult) oma hagi, vaid on subjektiivse õiguse sfääris tegelikult asetleidnud juriidilised faktid, millistest tõelikult hageja hagi

tuletub. Näit. hageja taotleb kostjalt 1000 krooni, väites, et kostja on need temalt saanud laenuks. Siin hageja seab oma hagi aluseks laenulepingulise vahekorra kostjaga. Koh-tus aga selgub, et tegelikult oli poolte vahel pandilepin-guline vahekord.

Hagi alus on see nurgakivi, millele on rajatud nõue. Ei ole hagipalves märgitud, mis alusel hageja palub, jääb ka ebamääraseks, mida ta palub. Seepärast peab hagi alus, millest hagi on tekkinud, täpselt fikseeritud olema. Ta peab kokkuvõetult sisaldama faktiliste asjaolude kirjeldu-se ja juriidilise aluse. Suudab kostja panna hagi aluse võnkuma, või pannakse see võnkuma hageja enese seisukoha muutumisega, siis langeb sellele ehitatud hagipalve rusu-deks.

TKS § 258 järgi ei või hagi^{si}d, mis tuletuvad erinevatest alustest, ühendada ühes hagipalves, väljaarvatud seaduses ettenähtud erandid. Üldreegli järgi ei saa ka ühendada hagnosisid, mis on sihitud ühe ja sama kostja vastu, kuid on tuletatud eri alustest. Selle eeltoodud põhimõtte põhjen-

duseks toob Issatšenko ette järgmist:

Üldreegel on, et iga õigust kaitseb seadus. Õigusi on palju, palju on ka õiguse rikkumise mooduseid, sellest tuletatuna on ka väga mitmesuguseid õiguse kaitse- ja taasjaluleseadmise vahendeid. Õiguse kaitsevahendite erinevused on nii suured, et neid erinevaid kaitsevahendeid, mis omakorda on tingitud hagide mitmesugustest alustest, ühes ja samas kohtuotsuses püüda rakendada on võimatu ja üsna tihti ka mõttetu, kuna need võivad oma mõttelt vastukäivad olla.¹⁾

Juba seepärast ei või lubada hagi aluste segamist, s.o. ühendada erinevatest hagidest tuletuvaid hagnosisid, et kohus, kellele mitmesugustest alustest tulenev hagi esitatakse, ei pruugi olla kompetentne nende kõikide hagide lahendamiseks. Näit. võib ette kujutada ühendatud alustega hagi palvet, kus ühe aluse järgi allub hagi jaoskonnakohtunikule, teise järgi ringkonnakohtule.

Ka võib tekkida kostjal raskusi oma õiguste kaitsmises

0.7. 1) Исаченко "Трансграницкий процесс"
§ 257 juures toodud komment.

niisugustel kordadel. Näit. hageja esitab ühe ja sama hagipalvega kolm hagi, esimesega palub kinnisvara suhtes rikitud valdust endistada, teiseга kostjalt väljamõista rendiraha renditud kinnisvara eest ja kolmandaga palub samalt kostjalt väljamõista laenatud raha võladokumendi alusel. Oletame, et kostja tahab end esimese hagi vastu kaitsta eitamisega, teise vastu vastunõudega ja kolmanda suhtes tahab tõsta võltsimisvaidluse. On pikematult selge, et nii komplitseerituks muutunud protsessi ajamine on ebatstarbekohane, kui mitte võimatu.

TKS § 258' ja 15' käsitlevad neid erandjuhtumeid, mil on lubatud mitmesuguste hagide ühendamine ühte hagipalvesse. § 258' järgi võivad ühe hageja poolt ühe ning sama kostja vastu esitatavad hagid olla ühendatud ühes hagipalves, olgugi et nad tuletuvad erinevatest alustest, kui nad alluvuse eeskirjade järgi alluvad ühele ning samale kohtule ja kuuluvad arutamisele ühes ning samas kohtutoimetuse korras. § 15' ütleb: mitu isikut võivad ühes ning samas asjas esineda üheskoos hagejatena ja kostjatena:

1) kui vaidluse esemeks olev õigus või kohustus tuletub kõigile neile ühest ning samast alusest, või kui neil on vaidluse eseme peale ühine õigus.

2) kui hagi taotlused on oma eseme poolest ühesugused, kuigi nad on tuletatud erilistest, kuid sisu poolest ühesugustest alustest, ning sellejuures kõik kostjad alluvad ühele ning samale kohtule ning hagi taotluste liitmine ei too enesega kaasa hagi hinna järgi kohtualluvuse muutmist kellelegi kostjatest.

Eeltoodud paragrahvide kohta võiks tuua järgmisi selgitavaid näiteid. Omanik esitab mitme kostja vastu kahjutasu nõude loomade karjatamise pärast tema maal; seda võib esitada. Samuti võivad esitada kaks või rohkem töölisi ühise töötasu hagi ühe kostja vastu, kui need töölised sooritasid töö koos jne. Kuigi on ürgpõhimõtteks, et kahte ja rohkem erineva alusega nõuet ei saa ühendada üheks hagiks, püüab õigusteadus, kui teadus, ja kohtupraktis sinna poole, et samade poolte vahel, olgugi erilistel alustel, tekkinud hagid peaksid saama koos lahendatud.

Millised tagajärjed on hagipalvel, milles on ühendatud seadusega mittelubatud hagi alused? Selle küsimuse juures peab silmas pidama kahte asjaolu. Esiteks seda, et hagi aluste mitteseadusepärase ühendamise korral võib rikutud saada üldised õigusemõistmise huvid ja teiseks võib rikutud saada kostja huvid. Õigusemõistmise huvid on rikutud, kui hagipalve sisaldab erinevatele kohtutele alluvaid taotlusi. Sellel juhul ei saa kohus hagipalvet vastu võtta ega sellele käiku anda. Juhul, kui hagi aluste segamisega ainult rikutakse kostja huvisid, võib viimane esitada taanduse esimesel kohtuistungil üldistel alustel, ning kohus, kui leiab kostja taanduse rahuldamiseväärse ja põhjendatud olevat, lõpetab menetluse ilma sisuliselt asja arutamata. Kui aga protsessi kestel, s.o. peale esimest istungit, selgub, et hagi alused on segatud, siis kostja enam taandust avaldada ei saa, kuna kohtul on juba siis hulga tööd tehtud ja asi arutatakse esitatud kujul.

Hagi aluse kohta on põhireegel, et seda protsessi kestel muuta ei saa ilma kostja nõusolekuta.

Ex bibl. univ. Tart.

c/ Palvepunkt.

TKS § 257 p.6 ja § 54 p.4 nõuavad, et iga hagipalve peab sisaldama palvepunkti. Palvepunkt on see hagipalve osa, mille suhtes hageja palub kohtuotsust. Palvepunkti näitamise vajadus on sama kategooriline nagu hagi hinna näitamine. Palvepunkt peab olema selge ja tehniliselt täidetav. Kui on palvepunkt segane ja kohtul ei ole arusaadav, mida palutakse, siis ta ei anna asjale käiku. Kui aga on palvepunkt küll segane, kuid siiski võib hagi alust kirjeldavast osast välja lugeda, mida palutakse, võib kohus asjale käigu anda. Tagastada tulevad ka hagipalved, mille palvepunkt midagi ei ütle, näit. "palun kohtu teha seaduse järgi" jne. Võib ka esineda juhtumeid, kus palvepunkt on selge, kuid sisaldab endas tehnilisi vigu. Niisugusel korral tuleb lugeda, et hagipalve ei sisalda palvepunkti ja ta tuleb tagastada. Hagipalves esineda-võivad tehnilised vead on nksugused, kus palvepunktis taotletakse menetlust, milline TKS § 1 alusel ei kuulu tsiviilkohtu lahendada, näit. kui palutakse kee-

lata kostjat teha testamenti, mida viimane teha kavatseb, jne.

d/ Hagihind.

Hagipalves peab tähendatud olema hagihind, väljaarvatud juhtumid, kus hagi ei ole hinnatav. Hagihind on see summa, mis on sellena hagipalves tähendatud, väljaarvatud seaduses ettenähtud erandid. Hagihind on tähtis alluvuse määramisel, samuti kohtulõivu ja asjaajamise kulude arvestamisel. Kuidas teatud juhtudel hagihinda määratakse, seda käsitleb TKS § 273.

1) rahalistes nõuetes - kapitalsumma ühes nõuetavate protsentide juurdearvamisega nende esitamise päevani,

2) mitme isiku nõudes, kes nõuavad neile kuuluvaid osasid ühest tervikust, - kõigi nõuetavate osade kogusumma.

3) tähtajalise õiguse alusel väljamaksmiste või maksmiste hagi - kõigi nõuetavate väljaandmiste või maksmiste kogusumma.

4) hagiõiguse kohta, mis ei ole piiratud tähtajaga või mis on eluaegne - maksmiste või väljaandmiste kümne-

aastase kogusummaga.

5) hagides rendilepingu lõpetamise või edasikestvuse kohta - rendimaksu summaga ühe aasta eest.

Kohus kontrollib, et haghind ei oleks tähendatud vähemal määral, kui nõuetav eelmiste punktide järgi.

TKS § 257 p.3 järgi peab hagi palves olema näidatud haghind. Selle kategoorilise nõude täitmata jätmine toob kaasa hagi palve tagastamise TKS § 266 p.4 alusel.

Vaatame nüüd lähemalt, millised on need hagi d, millede juures seadus ei nõua haghinna märkimist. Neid hagi sid võib liigitada kahte gruppi:

1) hagi d, milliste hinda on võimata määrata, kuna nad oma juriidilise iseloomu poolest on hindamatud,

2) hagi d, milliseid ei saa hinnata nende esitamisel puuduvate andmete tõttu.

Seega on esimeste gruppi kuuluvad hagi d absoluutselt hindamatud ja teise gruppi kuuluvad hagi d relatiivselt hindamatud. Viimaste puhul peab aga hagi palves nimetatama põh-

jused, miks hagi ei saa hinnata, vastasel korral ei kuulu hagipalve vastuvõtmisele.

Absoluutselt hindamatud on hagi, mis ei oma otsesest materjaalset väärtust ja mida ei saa rahasummale ümber arvata. Kuid selle alla kuuluvad ka hagi, millel on materjaalne väärtus, kuid siiski ei kuulu hindamisele. Nii- sugused hagi on näit. 1) vanemate hagi kolmanda isiku vastu lapse väljaandmise pärast, 2) hageja taotlus tunnistada, et tema seltsist või ühingust väljaheitmine ei ole seaduslik, 3) hagi naabri vastu, et ta sulgeks tööstuse, mis rikub ümbruskonna õhku, 4) volikirja volitatult tagasinõudmise hagi jne.

Hagi, mida hagipalve kohtule esitamise momendil ei oska hinnata, kuid mille hinda hageja loodab kohtu kaasabil protsessi vältel teada saada, võivad olla järgmised: näit. A haaras B-lt tüki maad, B esitas hagi maa tagasi- saamiseks, kuid ei oska seda hinnata, kuna A takistab teda seal mõõtmisi ja hindamisi ette võtmast; ükskõik, mis põhjustel, kas selle tõttu, et ei oska, või selle tõttu,

et ei saa hagi esitamise momendil hinnata, jääb see-
sugune hagi esitajale tagastamata ja talle antakse pal-
ve käik, kui on nimetatud põhjused, miks hagi pole hin-
natud. Kui on ilmselt selge, et hagi ei saa hinnata, s.o.
et hagi ei kuulu hindamisele, siis ei pruugi seda isegi
hagipalves eraldi nimetada. Peale eeltoodute on üks liik
hagisid, mille kohta seadus expressis verbis ütleb, et
need on hindamatud, näit. kahjutasu hagid ametisikute
vastu ja nõudmised kohtukulude pärast.¹⁾ TKS §§ 896,
1317, 1330, 1330' ja 1335 on ettenähtud need hagid, mil-
le hagipalvetes ei pruugi hagihinda näidata, kuna need
on hindamata hagid.

Juhul, kui protsessi kestel ilmneb, et arutusele
on võetud hagi, mis ei ole esitamisel hinnatud, kuid te-
gelikult peaks hinnatud olema, siis kohus ei või seda
enam hagejale tagastada, vaid peab temale tähtaja määrama

1) Vt. *Уваренко, "Трансеганский процесс"*
I köide leht. 498.

Kas ülaltoodud seisukoht meil ka rakendamist leiab, on
küsitav.

kohtulõivude ja tempelmaksude tasumiseks, vastavalt
hagihinnale.¹⁾

Mis tagajärjed on sellel, kui on hinnatud hagi, mis tegelikult hindamisele ei kuulu. Selline hagipalve tuleb vastu võtta ja sellele käik anda, kuid kohtul ja vastaspoolel on õigus esitatud hagihinda kontrollida ja vastavalt kontrollimise tulemusele seda kohtulõivu kui ka asjaajamise kulude arvestusel hinnata. Kostjale kuulub õigus esimesel kohtuistungil või esimeses kirjalikus seletuses, kui see anti enne esimest kohtuistungit, tõsta vaidlust hagihinna üle.

Oletame, et hageja esitas kohtule hagipalve, kus nõuab kostjalt 1000 krooni ühes %%-ga mitme aasta eest tagant järele, kuid on hagihinnaks üles andnud ainult 1000 krooni. Seega on siin rikutud TKS § 273 p.1, mille kohaselt peaks hagihind olema 1000 kr. + %. Mida niisugusel juhul teha, seda seadus otseselt ei ütle, kuid tuleb asuda seisukohale, et kui seaduses on otseselt

1) Tjutrumov "Tsiviilprotsessi" § 257 juures olevad kommentaarid.

mainitud, kuidas sellist hagi tuleb hinnata ja kui hageja selle järgi ei ole käinud, siis tuleb lugeda, nagu esitatud hagipalves hagi hindamärgitud ja palve tagastada.

d/ Protsessijate legitimatsioonist.

Küsimus, kas hagejal on õigus hageda ja kas kostja on kohustatud kostma, kuulub asja sisusse ja tuleb arutusele asja sisulisel läbivaatamisel. Hagejal lasub kohustus tõendada, et temal on õigus hageda ja et kostja on see isik, kes peab tema hagi puhul vastust andma. Nõudja õigust hageda nimetatakse legitimatio activaks ja kostja kohustust kosta legitimatio passivaks. Poolte vahel tekkinud vaidlust legitimatsiooni üle lahendab kohus koos asja sisu arutamise, või juhul, kui kostja esitab legitimatsioonivaidluse protsessuaalse taanduse näol, mille rahuldamiseks võib järgneda asja lõpetamine, siis eraküsimuse lahendamise korras.

Kohus peab ka teatavatel juhtudel ex officio jälgima kohtupoolte legitimatsiooni olemasolu või mitteolemasolu.

Nii peab kohus juhul, kui on esitatud hagipalve kõrvaliste isikute või asutiste poolt, kellesse asi ei puutu, ja kellel puudub volitus hagipalve esitamiseks, asja jätma läbi vaatamata.

Hageda võib ainult see isik, kes on sellena hagipalves näidatud, samuti ka kosta võib ainult hagipalves nimetatud kostja, väljaarvatud seaduses eriti ettenähtud juhud.¹⁾ Seepärast on hagipalve koostamiseks püstitatud nõue, et seal peab tähendatud olema kostja ja nõudja nimi ning eesnimi, väga suure protsessuaalse tähtsusega. Nõue, et hagipalves oleks nimetatud ka kohtupoolte või nende volinikkude elukohad, on tingitud täiesti praktilisest vajadusest, kuna kohus peab protsessi vältel poolte või nende volinikkudega kirjavahetust, saadab neile kohtukutseid jne. Samuti on elukoha märkimine tähtis allumuse küsimuse lahendamisel, sest peamiseks subjektiivse allumuse pidepunktiks on kostja alaline elukoht, väljaarvatud hagid kinnisvarade kohta, kus allumuse määrab kinnisvara asukoht.

1) Vt. Kolmandad isikud tsiv.protsessis, TKS § 353 ja j. ning protsessijate õigusjärglased.

Sellele küsimusele, kes omavad protsessuaalset õigus- ja teovõimet, annab vastuse TKS § 17 ja järgmised. Protsessuaalse õigusvõime all mõistame võimet olla kohtuasjaks pooleks, s.o. hagejaks või kostjaks. See võime kuulub igale juriidilisele ja füüsilisele isikule. Protsessuaalne teovõime on võime ajada iseseisvalt protsessi. See võime kuulub igale teovõimsale füüsilisele isikule.

Protsessuaalne teovõime puudub isikutel, kes on kõik oma õigused kaotanud, kes on füüsiliste või vaimliste defektide tõttu teovõimetud, ning alaealistel. Nende eest hagevad ja kostavad nende hooldajad ja eestkostjad. Teataval määral on protsessuaalne teovõime kitsendatud ka kohtu poolt pillajateks tunnistatuil ja maksujõuetuks tunnistatuil. Pillajad ei või ilma hooldaja nõusolekuta valida endale volinikku ega lõpetada asja kokkuleppel jne. Maksujõuetuks tunnistatud isiku eest ajab asju konkursivalitsus, väljaarvatud juhtumid, kus konkursivalitsus keeldub mingit asja ajamast. Juriidiliste isikute eest hagevad ja kostavad kohtus nende juhatused.

e/ Kohtu nimetus.

Igal hagipalvel peab olema kohtu nimetus, kellele hagi esitatakse. Kui hagipalves pole seda nimetatud, siis on see hagipalve vastuvõtmisest keeldumise põhjuseks, kuna niisugusel korral pole teada, kas hagi ei tule mitte eksikombel sinna kohtusse.

§ 4. Hagipalve täiendused ja parandused.

Hagipalve täiendamise ja muutmise kohta käivad eeskirjad on toodud TKS § 330' - 333. § 330' järgi peavad protsessijad hiljemalt esimesel suulisel võistlusesel asja sisu kohta ette tooma kõik olud, millega nad oma hagi ja vastuväiteid põhjendavad, ning esitama kõik neile käepärast olevad tõendused või viitama neile tõendustele, mida nad ei saa kohe esitada.

Sellest paragrahvist näeme, et hagipalve täiendamine tõenditesse ja seaduste tähendamisse puutuv osas on lubatud. Ka § 331 lubab protsessijatel ette tuua uusi väiteid asiolude selgitamiseks.

§ 332 mõtte kohaselt hageja võib vähendada protsessi kestel oma hagi, mis on avaldatud hagipalves, kuid ta ei ole õigustatud vastaspoole nõusolekuta hagi suurendama, alust muutma ega täiendama, olgu siis, kui need vahenditult tuletuvad hagipalves avaldatud taotlustest.

§ 333 järgi ei loeta hagi suurendamiseks või sisuliseks muutmiseks, kui hageja väljendab hagi täpsemalt, kui ta lisab juurde protsendid ja juurdekasvud või hagib kostjalt hagi esemeks oleva vara võõrandamise, kadumise või muutmise juhul selle väärtuse tasumist või mõne teise vara enesele mõistmist.

Analüüsime lähemalt eeltoodud TKS paragrahve.

Seadus keelab hagejal muuta ^{hagi} selle olulistest osades, s.o. seda suurendada ning alust muuta, kui kostja sellega nõus ei ole. Kuid sellest üldpõhimõttest on teatav taganemine. "Hagi suurendada ja sisult muuta või esitada uusi nõudmisi ei saa" on üldreegel, - "olgu siis, et need vahenditult tuletuvad hagipalves avaldatud taotlustest" on taganemine üldreeglist. Seaduseandja on tahtnud üldreeglist

taganemise kaudu anda hagejale teatud soodustusi juhaks, kus hagi rahuldamine hagipalves esitatud kujul, olgu kostja süü läbi või muutunud olukorra tõttu, osutuks võimatuks või otstarbetuks, olgugi et hageja hagi peaks rahuldatud saama.

Muutunud olukorra tõttu on hagejal õigus hagipalve olulistest osades täiendamisi ja parandusi teha, näit. juhtumil, kus A esitas B vastu külitud maa-ala suhtes rikutud valduse endistamise nõude. Hagi rahuldamise ajaks aga olid juba põllud koristatud. Siin võib A oma hagipalvet täiendada ja nõuda kostjalt ja põllult saadud viljade välja andmist muutunud olukorra tõttu. Samuti on hagipalve muutmine lubatud ka juhul, kui hagi esemeks või aluseks olev asiolu on muutunud peale hagipalve kohtule esitamise momendi kostja süü või tegemise tõttu.

Niisugust hagipalve oluliste osade muutmise ja täiendamise lubamist põhjendatakse sellega, et nende mittelubamine tooks asjatult kaasa kohtu ja poolte koormamise asja uuesti sisseandmise näol.

Mida ei loeta hagi suurendamiseks või sisuliseks muutmiseks, see on toodud TKS § 333.

Nii ei loeta hagi suurendamiseks ega sisuliseks muutmiseks juhtumit, kus hageja oma palvet väljendab täpsemalt. On juhtumeid, kus hageja kas oskamatusse või teadmatuse tõttu pole hagipalves seda täpselt välja ütelnud, mille peale temal õigus on. Kui nüüd keelata hagejal oma palve täpsem formuleerimine protsessi kestel, siis võib ette tulla juhtumeid, kus hageja taotlus küll rahuldatakse, kuna temale kuulub selline õigus, kuid kohtuotsus võib olla, hageja oskamatult palumise tõttu, täitmatu. Nende ja veel teiste võimalikkude väärtumite vältimiseks on kahtlematult tarvilik hagipalve täpsema formuleerimise lubamine. On selge, et hagipalve täpsema formuleerimise lubamist ei saa laiendavalt tõlgendada nii, et see enesest ei sisaldaks hagi suurendamist ega aluse muutmist.

Hagipalve täpsema väljendamise alla kuulub ka esitatud akti või dokumendi ümberkvalifitseerimine. Näit. hageja

esitab mingisuguse dokumendi ja väidab, et tema nõuab kostjalt selle esitatud veksli järgi. Kui nüüd kohtus selgub, et hageja poolt esitatud ja vekslina kvalifitseeritud dokumenti tuleb võlakohustuse dokumendina kvalifitseerida, kui hageja seda palub, siis ei saa seda ligeda hagi aluse muutmiseks ning palve kuulub rahuldamisels.

Hagipalve muutmiseks ei loeta ka seda, kui hagipalves on üles antud üks seaduse norm ja hiljem hageja tahab teetuda teisele normile. Kuna on põhimõtteks, et pooled ei pruugi seadust tunda, vaid seadust tunneb kohus (iura novit curia), siis on ühe paragrahvi asendamine teisega protsessi kestel täiesti võimalik. Paragrahvi nimetamine hagipalves ei oma olulist tähtsust, kuna mõõduandvaks jääb asiolude kirjeldus, millest hageja oma hagi tuletab. Näitena võiks ette tuua juhtumi, kus hageja abielulahutuse asjas hagipalve kirjeldavas osas kirjeldab, et kostja rikub abielu ja ei hoolitse perekonna eest, mispärast tema, hageja, palub Abieluseaduse § 30 alusel nende abi-

elu lahutada ja tunnistada kostja süüdlaseks pooleks. On ilmne, et siin ei ole hageja õigele paragrahvile osutanud, kuna Ab.seaduse § 30 alusel saab lahutada abielu poolte vabal kokkuleppel ilma kummagi poole süüdlaseks tunnistamata, siin aga selgub asiolude kirjeldusest, et abielulahutust soovitakse § 21 jt. alusel. Niisugustel kordadel vastav hagipalve parandamine on muidugi lubatud, kuid ei ole isegi tarvilik, sest nagu juba nimetasin, on õigussuhetele juriidilise kvalifikatsiooni andmine kohtu mure.¹⁾

Protsentide juurelisamist ei loeta hagi suurendamiseks, kuid siinjuures tuleb silmas pidada, et juurelisada on lubatud ainult n.n. kohtulikke protsente, s.o. protsente, mis hagejal on õigus saada nõude esitamisest kohtule kuni võla tasumise päevani. Nende protsentide hilisemat juurdearvamist aga, mida hagejal õigus oli saada enne hagi kohtule esitamist, loetakse hagi hinna suurendamiseks ja see ei ole lubatud. Ja seda motiivi-

1) Uuema aja seadustes, muuseas ka meie Tsiv.sead. eelnõus, on tendents sinna poole, et asjaosalised peavad hagi kohtusse esitamisel sellele ka juriidilise kvalifikatsiooni andma.

del, et need protsendid pidid nõudjal olema teada ja neid nõuda tahtes oleks pidanud ta seda hagihinnas näitama. Muidu võib ette kujutada juhtumit, kus hageja nõuab 900 krooni suurust protsendilist võlga üheksa aastat peale selle maksutähtpäeva ning näitab hagihinnaks 900 krooni. Hiljem ta aga palub eelnimetatud kapitaalvõlg koos protsentidega, arvates maksmise viivituse algusest kuni tasumiseni, välja mõista. On selge, et niisugusel korral ei saa lubada % juurdearvamist, esiteks juba sellepärast, et seda oleks pidanud nõudehinnas näitama, nagu TKS § 273 seda nõuab, teiseks kannataks selle all fiskuse huvid vähemsaadud kohtulõivu tõttu ja kolmandaks muudaks see juba kohtu allumust.

Asja juurdekasvude juurdearvamist ei loeta hagi suurendamiseks. Näit. loomade loomuliku juurdekasvu juures jne. Samuti ei loeta hagi suurendamiseks juhtumit, kus hagi on esitatud ütleme 1000 ruutmeetri suuruse heinamaa omandusõiguse tunnistamise pärast, protsessi kestel aga on jõgi mõned ruutmeetrid maad heinamaale

juurde kandnud ja hageja palub vastavalt hagi suurendada.

Kohtupraksises üsna tihti ettetulev hagipalve parandamise juhtum on, et soovitakse parandada palvepunkti nii, et kostjalt väljamõistetud asja asemel võib nõuda selle väärtust rahas, ja juhul, kui kostja ei saa või ei taha välja anda hagitud eset. Näit. palutakse vallasvara aresti alt vabastada, enne selle palve kohtulikku lahendust aga on vara oksjonil maha müüdnud; nüüd võib paluda selle vara väärtuse väljamõistmist rahas.

Kõik need eeltoodud näited ja võimalused, kus teatud tingimustel on võimalik ilma kostja nõusolekuta hagi suurendada ja muuta, moodustavad erandi üldreeglist, mille kohaselt hagipalves ei tohi teha muudatusi.

Tingimustest, mis piiravad hagi vähendamise lubamist.

Teame, et TKS § 332 lubab hagejal vähendada oma nõudmist. See on üldreegel, kuid selle rakendamisel tuleb silmas pidada teatud nõudeid, mis kostja kui ka õigusmõistmise

huvides piiravad seda üldreeglit. Hageja võib oma hagi tagasi võtta tingimusel, et ta jäädavalt loobub oma nõudmistest. Selle avalduse vastu kostja midagi vastu väita ei saa. Soovib aga hageja oma hagi tagasi võtta või vähendada selle uuesti esitamise õiguse säilitamisega, siis oleneb see kostjast, kas ta seda lubab või mitte. Juhul, kui kostja vaidleb vastu ja ei luba, et hageja võtab hagi tagasi selle uuesti esitamise õigusega, siis hageja seda tagasi võtta ei saa.

Veel on hagi vähendamise juures nõudeks, et vähendamine oleks ka tegelikult vähendamine ja ei sisaldaks eneses peidetud kujul hagi suurendamist, eesmärgi ega aluse muutmist. Näit. hageja taotleb mitme eseme väljaandmist kostjalt pärimisõiguse alusel, hiljem ta aga loobub mõnede esemete nõudmisest ja palub ülejäänud esemed temale välja mõista hoiuleandmise lepingu alusel. Siin on küll nõuet vähendatud, kuid on hagi aluse suhtes üle mindud teisele alusele, mispärast nii-

sugust hagi vähendamist lubada ei saa.

Juhul, kui hageja on palunud parandada hagi-palvet, kohus aga ei ole leidnud selle palve rahuldamisväärse olevat, siis ei tule oletada, et hageja on oma algkujul esitatud taotlusest loobunud, vaid hagi tuleb arutada ja otsus teha vastavalt alul esitatud hagipalvele.

Hagipalve muutmise suhtes peab võimaldatama ka kostjal arvamist avaldada. Kui kostja pole kohtusse ilmunud ja hageja siis taotleb hagipalve muutmist, kohus ei saa seda palvet otsustada, kuna kostjale ei ole antud võimalust vastu vaidlemiseks.

Hagejal ei ole õigust paluda asjaarutamise edasilükkamist selleks, et ta saaks hagipalves paranduste tegemist taotleda. Hagipalve parandamise ja muutmise taotlused tulevad kohtule esitada kirjalikult, (väljaarvatud jaoskonnakohtus ja ringkonnakohtu II astmes, kus neid võib ka suuliselt esitada). Selle juures peab olema ära kirju vastavalt kostjate arvude. Kohtuistung-

gil avaldatud hagipalve muutmise taotlemise korral võib kostja paluda asjaarutamise edasi lükkamist tema-
le võimaluse andmiseks soovitud paranduse või täiendusega tutvunemiseks.

Kui kohtuprätssess on jõudnud apellatsiooni või kassatsiooni instantsi, siis üldreegli järgi enam ei ole lubatud paranduste ega muutmiste tegemised hagipalves.

§ 5. Hagi esitamise tagajärjed.

- a) materjaalõiguslikud,
- b) protsessuaalõiguslikud.

Hagi esitamine kohtusse toob enesega kaasa terve rea materjaal- kui ka protsessuaalõiguslikke tagajärgi.

- a) Protsessuaalõiguslikud tagajärjed.

Hagi esitamise protsessuaal- kui ka materjaalõiguslikud tagajärjed tekivad ainult seaduses ettenähtud korras ja vormis esitatud hagipalve juures. Hagi esitamise protsessuaalõiguslikud tagajärjed kerkivad kujukalt esi-

le alates momendist, mil kostja on kohtukutse kätte saanud. On kostja väljakutsumine kohtusse toimunud, on protsessuaalne side kohtupoolte vahel loodud. Sellest momendist alates moodustavad hageja ja kostja protsessi pooled, kellel on oma kindlad, seaduses ettenähtud õigused. Protsessi ei tohi alata ilma vastaspoole väljakutsumiseta, kuna vastasel korral oleks riikutud põhimõtte audiatur et altera pars. Kuni kostja kohtusse kutsumise momendini on hagejal õigus oma hagi igal ajal tagasi võtta või paluda sellele käiku mitte anda, sealjuures jääb talle selle uuesti esitamise õigus. On aga kostjale kohtukutse läkitatud, on poolte vahel lõpulikult protsessuaalne side (litis cont^estatio) loodud ning kostja võib arvestada seda, et ilma tema nõusolekuta ei saa asi tulla arutusele teisel alusel, kui see hagipalves fikseeritud.

b) Materjaalõiguslikud tagajärjed.

Sätteid selle kohta, milliseid materjaalõiguslikke tagajärgi hagipalve kohtule esitamine enesega kaasa toob, leiame laialipillatuna Balti eraseadusest.

BES § 629 mõtte kohaselt seadusepäraselt kohtule esitatud hagipalve katkestab aegumise, s.o. hagi kohtule esitamisel selles asjas aegumise arvamisel möödunud aega enam arvesse ei võeta ja algab uus aegumise tähtaeg, mis on üldaegumise tähtaja, s.o. kümne aasta pikkune. TKS § 692 ja 1841 ning 718² põhjal hagi tühistamine, läbivaatamata jätmine jne. ei too enesega kaasa aegumise katkestamise tühistamist.

Alates hagi kohtule esitamise päevast kuni võla tasumise päevani on hagejal õigus nõuda kostjal t hagetava kapitali pealt protsente, olgugi et võlg oli protsendita. Need on n.n. kohtulikud protsendid ja nende suurus on 6%.

Hagi esitamisega säilitatakse ka teatud õigusi

pärijatele. Nii võivad isiku pärijad, kes ise suri peale hagi kohtule esitamist, seaduses ettenähtud korras ja tähtajal astuda eelkäija asemele ja protsessi jätkata. Ei ole aga hagi kohtule esitatud ja pärijad soovivad surnud eelkäija õiguste alusel midagi hageda, siis on see juba kahtlasem, sest on raske kindlaks teha, kas eelkäija soovis sellele õigusele kaitset või oli sellest õigusest juba loobunud.

On hagipalve kohtule esitatud, siis hagi esemeks olev asi muutub res litigiosa'ks - vaieldavaks asjaks. Vaieldava eseme võõrandamine ei ole keelatud, kuid hageja palvel võib kohus tarvitusele võtta abinõud, millega on hageja huvid nõude rahuldamise korral kaitsitud. Nõudmiste üle korral kinnisvara omandusõiguse tunnistamise üle võib hageja paluda kinnisvara kinnistusregistrisse kinnisvara võlgadega koormamise ja võõrandamise ärahoidmiseks keelumärkuse sissekandmist. Teistel juhtudel võib nõuet kindlustada hoiu märkuse kandmisega kinnistusregistrisse kostja nimelise seisvale kinnisvarale

või arestida kostja vallasvara.¹⁾

BES § 909 jt. põhjal kostja vastutuse suurus ja ulatus asja suhtes hageja ees oleneb sellest, kas ta on heausklik või halvausklik asjavaldaja, kuid alates momendist, mil ese on muutunud res litigiosa'ks, kostja vastutab kui halvausklik valdaja. Seega kostja vastutus, peale protsessuaalse suhte loomise poolte vahel, vaieldava asja suhtes suureneb.

BES § 3503 näeme, et kui võlglaste huvides oli kokkuleppes täitmise koha valiku õigus jäetud võlglastele, siis, kui tema süü läbi on hagi juba kohtule esitatud, selle koha valiku õigus läheb üle kreditorile, s.o. hagejale.

Kõike eeltoodut kokku võttes võime öelda, et hagi kohtule esitamine toob materjaalõiguslikul alal enesega kaasa kostja vastutuse suurenemise ja temalt

1) Nõude kindlustamise mooduseid võib ka küll tarvitada enne hagi kohtule esitamist, s.o. nn. hagi eelkindlustus, kuid normaaljuhtumiks jääb ikkagi hagi kindlustamine peale hagipalve esitamist kohtule.

mõningate soodustuste äravõtmise, hagejale - õiguste säilitamise ja teatavate juurekasvude ning soodustuste saamise.

Kasutatud kirjandus:

1. V.L. Isatšenko "Graždanskii protsess" I köide.
2. I.M. Tjutrumov "Ustav graždanskavo sudoproizvodstva"
3. Nolken "Praktitšeskii kommentarii na Ustav Gražd.
sudoproizvodstva"
4. Balti Eraseadus.
5. Tsiviilkohtupidamise seadus.
6. Tsiviilseaduse eelnõu 1936.a.